

حمایت شبکه‌های اجتماعی و رضایت از زندگی خانوادگی زنان متاهل شهر اردبیل

خدیجه سفیری^۱
لیلا قرآنی دامداجا^۲

تاریخ دریافت: ۹۰/۱۲/۲۵ تاریخ پذیرش: ۹۱/۳/۲۴

چکیده

مطالعه حاضر به بررسی تأثیر حمایت شبکه‌های اجتماعی غیررسمی بر رضایت از زندگی خانوادگی زنان متاهل می‌پردازد. برای بررسی از نظریه منابع اجتماعی استفاده شده است. این مطالعه با روش پیمایش و با استفاده از پرسشنامه انجام شده است. جامعه آماری را کلیه زنان متاهل شهر اردبیل تشکیل می‌دهند. حجم نمونه ۳۶۷ نفر است که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب گردید. ضریب آلفای ۰.۸۹۴ برای متغیر رضایت از زندگی خانوادگی نشان‌دهنده پایایی مناسب برای این ابزار بوده و این متغیر از اعتبار صوری (نظر اساتید) برخوردار می‌باشد.

نتایج پژوهش حاکی از آن است که میزان رضایت از زندگی خانوادگی زنان و نیز میزان حمایت دریافتی از شبکه‌های غیررسمی در حد متوسط رو به بالاست. در بین شبکه‌های غیررسمی، خانواده، بیشترین میزان حمایت و شبکه‌های همسایگی، کمترین میزان حمایت را داشته‌اند. علاوه بر آن، در مقایسه تأثیر رابطه انواع حمایت شبکه‌های غیررسمی با رضایت از زندگی خانوادگی، رابطه حمایت عاطفی از همبستگی بالاتری برخوردار می‌باشد. نتایج رگرسیون نیز نشان می‌دهد که بین حمایت شبکه‌های غیررسمی و رضایت از زندگی خانوادگی زنان رابطه معنادار است.

واژگان کلیدی: شبکه اجتماعی، حمایت اجتماعی غیررسمی، رضایت از زندگی خانوادگی

۱. استاد گروه علوم اجتماعی دانشگاه الزهرا / m_safiri@yahoo.com
۲. کارشناس ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی دانشگاه الزهرا / ghorani_bidar@yahoo.com

بیان مسئله

با آغاز دوران مدرنیته^۱ و رشد گفتمان زنانه‌انگاری^۲، زنان و مسائل مربوط به آنان مورد توجه و اقبال بیشتری قرار گرفته، تا آنجا که این مطالعات از دهه ۱۹۷۰ به بعد در ردیف رشته‌های تخصصی دانشگاهی با عنوان مطالعات زنان^۳ جای گرفته و تحقیق، مطالعه و نظریه‌پردازی در حوزه‌های مختلف علمی همچون جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، حقوق و دیگر علوم در این حوزه بسیار گسترش یافته است. در همین راستا بحث «رضایت از زندگی»^۴ از جمله مباحثی است که در دهه‌های اخیر به‌ویژه از سوی روان‌شناسان و جامعه‌شناسان در رابطه با زنان مورد توجهی ویژه قرار گرفته است (گاش، مریتنز و ژمیوگرو،^۵ ۲۰۱۲؛ گوین،^۶ ۲۰۱۱؛ کولیک،^۷ ۲۰۰۲؛ شوستر،^۸ ۱۹۹۰؛ بیکر،^۹ ۱۹۸۵).

رضایت از زندگی دارای ابعاد مختلفی است که یکی از ابعاد مهم آن، زندگی خانوادگی^{۱۰} است (بختیاری، ۱۳۸۶: ۴۱). این مفهوم نیز به نوبه‌ی خود، چندبُعدی بوده و به‌عنوان ارزیابی ذهنی از تجارب زندگی خانوادگی تعریف می‌شود. به عبارت دیگر، هر فردی به‌عنوان عضوی از یک خانواده، خانواده‌اش را در یک طیف مثبت و منفی ارزیابی می‌کند (جی، اکزو و لین ریچ،^{۱۱} ۲۰۰۲: ۱۷۱-۱۷۰) که ارزیابی مثبت آن، رضایت از زندگی خانوادگی نام می‌گیرد.

در هر جامعه‌ای، زنان، مردان و فرزندان اضلاع مثلث زندگی خانوادگی را تشکیل می‌دهند و به همین نسبت نیز رضایت یا نارضایتی هر یک از آنان از زندگی می‌تواند به دو ضلع دیگر و به تبع آن بر کل زندگی سرایت کند، اما در این میان زنان به دلیل نقش‌های چندگانه‌ای^{۱۲} که در زندگی ایفا می‌کنند، به‌عنوان پل ارتباطی میان اعضای خانواده به حساب آمده و در نتیجه رضایت یا عدم رضایت آنان از زندگی خانوادگی می‌تواند به نوبه

1. Modernity
2. Feminism Discourse
3. Women Studies
4. Life Satisfaction
5. Gash, Vanessa, Antje Mertens, and Laura Romeu Gordo
6. Guinn, Bobby
7. Kulik, Liat
8. Schuster, Diane Trickton
9. Baker, Therese L.
10. Family life satisfaction
11. Ji, Jianjun, Xu, Xiaohu & Rich Lynne. S
12. Multiple Roles

خود تأثیرات سودمندتر یا زیان‌بارتری هم برای زندگی فردی و خانوادگی و هم برای اجتماع به همراه داشته باشد. به‌عنوان نمونه، برخی از تحقیقاتی که در این زمینه انجام گرفته، حاکی از آن است که عدم رضایت زنان از زندگی زناشویی، ممکن است طلاق فیزیکی یا عاطفی را در فضای خانوادگی در پی داشته باشد (هادیان، ۱۳۸۶: ۳). همچنین می‌توان این عامل را به‌عنوان یکی از عوامل زمینه‌ساز افزایش نرخ طلاق‌ها در سطح کشور در نظر گرفت.

از سوی دیگر همان‌گونه که روشن است، انسان موجودی است ذاتاً اجتماعی که بقای وی در گرو زندگی با دیگر انسان‌ها می‌باشد. از این منظر افراد، در درون شبکه‌هایی از روابط اجتماعی زندگی می‌کنند که برای بقا و ادغام‌شان با دنیای بیرون ضروری هستند (برون^۱، ۲۰۰۵). این شبکه‌ها نیز دارای ویژگی‌ها و کارکرد^۲های مختلفی می‌باشند که یکی از مهم‌ترین کارکردهای آن، حمایت اجتماعی^۳ می‌باشد (وسرمن و فاوست^۴، ۱۹۹۴: ۴) رضایت یا عدم رضایت از زندگی خانوادگی زنان نیز به‌طور مستقیم و یا غیرمستقیم در ارتباط با دیگران و شبکه‌های اجتماعی که با آن‌ها در ارتباط هستند معنا و مفهوم پیدا کرده (سیکی‌پوری^۵ و همکاران، ۲۰۱۱؛ زابریسکی و مک‌کرمیک^۶، ۲۰۰۳؛ جی و همکاران، ۲۰۰۲؛ پیتمن و لی‌یوید^۷، ۱۹۸۸) و همان‌گونه که تیلور^۸ (۱۹۸۸) و جیاکودی^۹ (۱۹۹۳) نشان داده‌اند، شبکه خویشاوندی، دوستی و همسایگی به‌طور برجسته‌ای از جمله منابع حمایت‌های اجتماعی غیررسمی^{۱۰} به‌شمار می‌آیند.

بدین ترتیب با توجه به اهمیت این موضوع از سویی و خلأ تحقیقاتی موجود در این زمینه و نیز در رابطه با زنان شهر اردبیل، و نیز در نظر داشت فضای سنتی، عاطفی و حمایتی که در روابط میان اعضای خانواده و شبکه‌های اجتماعی غیررسمی، در جامعه ایرانی مشهود است، مطالعه حاضر در تلاش برای پاسخگویی به سؤالات اساسی زیر می‌باشد:

1. Bruhn, John
2. Function
3. Social Support
4. Wasserman & Faust
5. Siqueira, Aline C.
6. Zabriskie, R., & McCormick, B.
7. Pittman, Joe F., and Sally A. Lloyd
8. Taylor, R
9. Jayakody, R
10. Informal Social Supports

۱. رضایت از زندگی خانوادگی در بین زنان مورد مطالعه به چه میزان است؟
۲. حمایت شبکه‌های غیررسمی زنان مورد مطالعه در شهر اردبیل چگونه است؟
۳. میزان حمایت شبکه‌های غیررسمی زنان متأهل چه تأثیری بر میزان رضایت آنان از زندگی خانوادگی دارد؟
۴. کدام یک از میزان انواع حمایت‌ها بیشترین تأثیر را بر میزان رضایت از زندگی خانوادگی زنان دارند؟

پیشینه تجربی

در این قسمت به منظور استفاده از تجربیات محققانی که در حوزه رضایت از زندگی و حمایت اجتماعی، به مطالعه پرداخته‌اند، پیشینه‌های تجربی به دو صورت داخلی و خارجی مورد بررسی قرار می‌گیرند.

پیشینه تجربی داخلی

مصطفایی (۱۳۸۹) در تحقیق خود بر آن است تا ضمن تعیین وضعیت کیفیت زندگی سالمندان به بررسی نقش حمایت‌های اجتماعی (رسمی و غیررسمی) در این زمینه بپردازد. حمایت اجتماعی غیررسمی در بُعد کارکردی (حمایت عاطفی، ابزاری و اطلاعاتی) و ساختاری (عضویت در گروه‌ها و تعداد پیوندهای فردی) و کیفیت زندگی نیز در دو بعد عینی (سلامت جسمی و عملکرد و امنیت اقتصادی) و ذهنی (احساس بهزیستی و احساس رضایت از زندگی) مورد بررسی قرار گرفته است. این تحقیق در یک نمونه ۳۸۴ نفره از جمعیت سالمند ۶۰ ساله و بالاتر مستمری‌بگیر صندوق بازنشستگی کشوری و سازمان تأمین اجتماعی ساکن شهر تهران انجام گرفت. براساس نتایج به دست آمده، بین انواع حمایت اجتماعی (رسمی و غیررسمی) و کیفیت زندگی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. در واقع کسانی که از حمایت اجتماعی بیشتری برخوردارند از کیفیت زندگی بالاتری برخوردار هستند. در مقایسه تأثیر رابطه حمایت رسمی و غیررسمی با کیفیت زندگی، رابطه حمایت غیررسمی با کیفیت زندگی نسبت به حمایت رسمی از همبستگی بالاتری برخوردار می‌باشد. همچنین حمایت ابزاری در مقایسه با دیگر ابعاد کارکردی حمایت غیررسمی (اطلاعاتی و عاطفی) تأثیر بیشتری بر روی کیفیت زندگی داشته است.

بخشی‌پور (۱۳۸۴) در مطالعه خود به بررسی رابطه بین رضایت از زندگی و حمایت اجتماعی با سلامت روان دانشجویان ورودی جدید سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱ دانشگاه تهران پرداخته بود. در این پژوهش بعد زمانی رضایت از زندگی (گذشته، حال و آینده) مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج تحقیق نشان داده‌اند که رضایت از زندگی و حمایت اجتماعی به شکل معناداری سلامت روانی افراد را پیش‌بینی می‌کنند و همچنین وضعیت تأهل به شکل معناداری با بهداشت روانی بالاتر، رضایت بیشتر از زندگی و احساس حمایت اجتماعی بیشتر همبستگی دارد. با لحاظ جنسیت، دانشجویان دختر احساس می‌کنند از حمایت اجتماعی بالاتری برخوردارند و رضایت کلی آن‌ها از زندگی نسبت به دانشجویان پسر بالاتر است.

معمدنی‌سلمزاری و همکاران (۱۳۸۱) در مطالعه خود به بررسی نقش حمایت اجتماعی بر احساس تنهایی، سلامت عمومی و رضایت از زندگی در بین سالمندان پرداختند. منظور از حمایت اجتماعی در این تحقیق، حمایت عاطفی و ابزاری می‌باشد. برای اجرای این مطالعه ۲۰۰ نفر از سالمندان شهرکرد (افراد بالاتر از ۶۰ سال) به‌طور تصادفی انتخاب شدند. براساس نتایج این مطالعه: ۱. حمایت اجتماعی تأثیر معناداری بر احساس تنهایی، سلامت عمومی و رضایت سالمندان از زندگی دارد. ۲. حمایت عاطفی نقش با اهمیت‌تری نسبت به حمایت ابزاری داشته و به‌ویژه نقش حمایت عاطفی بر احساس تنهایی، سلامت عمومی و رضایت از زندگی به‌طور معناداری بیش از حمایت ابزاری بر زنان سالمند مؤثر است. با این وجود که حمایت اجتماعی به‌طور کلی بر رضایت از زندگی، سلامت عمومی و احساس تنهایی مؤثر بوده، اما تأثیر حمایت عاطفی و حمایت ابزاری بر زنان و مردان سالمند متفاوت است. بدین‌گونه که، حمایت عاطفی برای هر دو جنس مؤثر می‌باشد در حالی که، میزان همبستگی حمایت ابزاری با رضایت از زندگی، سلامت عمومی و احساس تنهایی برای زنان معنادار نبوده است.

پیشینه تجربی خارجی

وان لیون^۱ و همکاران (۲۰۱۰) در مطالعه‌ای به بررسی جریان حمایت اجتماعی در افرادی که به‌تازگی دچار آسیب نخاعی شده‌اند و نیز به بررسی رابطه مستقیم و غیرمستقیم

1. van Leeuwen. Christel, Post. Marcel, van Asbeck. Floris & Is

حمایت اجتماعی و رضایت از زندگی پرداخته‌اند. حجم نمونه شامل ۱۹۰ فرد است که دچار آسیب نخاعی شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهند که حمایت اجتماعی روزمره و حمایت در شرایط سخت و بحرانی به‌طور مستقیم با رضایت از زندگی ارتباط دارد. بدین‌گونه که، حمایت روزمره با رضایت از زندگی ارتباط مثبتی دارد و حمایت در شرایط سخت ارتباط منفی با آن دارد. علاوه بر آن، اثر تعاملی بین حمایت اجتماعی و اختلال بر روی رضایت از زندگی معنادار بوده است.

آو^۱ و همکاران (۲۰۰۹) به بررسی رابطه انواع مختلف حمایت اجتماعی با بهزیستی پرستاران^۲ افراد مبتلا به جنون (دیوانگی) پرداخته‌اند. حجم نمونه برابر با ۱۳۴ نفر می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که حمایت اجتماعی غیررسمی رابطه معناداری با بهزیستی این پرستاران دارد. بدین‌گونه که، حمایت عاطفی که توسط همسر و فرزندان فراهم می‌شود، ارتباط معناداری با افزایش رضایت از زندگی و کاهش علائم افسردگی در پرستاران داشته و حمایت عاطفی خانواده، دوستان و خویشاوندان و حمایت ابزاری خانواده ارتباط مثبت با رضایت از زندگی افراد دارد. در مقابل، روابط منفی با خانواده، دوستان و خویشاوندان رابطه منفی با رضایت از زندگی پرستاران دارد.

آجت^۳ و همکاران (۲۰۰۹) در مطالعه خود به بررسی رابطه رضایت از اوقات فراغت و رضایت از زندگی خانوادگی پرداخته‌اند. این مطالعه بر روی ۸۹۸ خانواده انجام گرفت. نتایج، رابطه معناداری بین متغیر رضایت از اوقات فراغت و رضایت از زندگی خانوادگی نشان داده است.

بارت^۴ (۱۹۹۹) به بررسی تأثیر حمایت اجتماعی بر روی رضایت از زندگی در بین هرگز ازدواج نکرده‌ها با تأکید بر تأثیر سن پرداخته است. داده‌ها توسط مرکز تحقیقات پیمایشی دانشگاه میشیگان در سال ۱۹۸۶ جمع‌آوری شده‌اند. در این پژوهش افراد هرگز ازدواج نکرده (۲۶۶ نفر) با افراد متأهل (۱۷۶۵ نفر) و افرادی که پیش‌تر ازدواج کرده بودند (۱۱۴۷ نفر) مورد مقایسه قرار گرفتند. نتایج تحقیق نشان می‌دهند که از یک سو، سن تأثیر وضعیت تأهل را بر روی حمایت اجتماعی تعدیل می‌کند و از سوی دیگر، حمایت

1. Au, A, Lau, KM, Koo, S, Cheung, G, Pan, PC & Wong, MK.

2. Caregivers

3. Agate, J, Zabriskie, R, Agate, S, & Poff, R

4. Barret, Anne

اجتماعی تأثیر وضعیت تأهل را بر روی رضایت از زندگی تعدیل می‌کند. تحلیل رگرسیون نشان داده است که وضعیت تأهل و حمایت اجتماعی، هر دو به‌طور معناداری رضایت از زندگی را پیش‌بینی می‌کنند.

لیگتسی و اسوینی^۱ (۲۰۰۸) در تحقیق‌شان در پی پاسخ‌گویی به این سؤالات اساسی بودند که آیا خودکارایی، سبک‌های انطباق، پیوستگی خانوادگی و معناداری زندگی می‌تواند رضایت از زندگی خانوادگی را در بین زنانی که مادران بچه‌های ناتوان هستند پیش‌بینی کنند و آیا معناداری زندگی رابطه بین پیوستگی خانوادگی و رضایت از زندگی خانوادگی را تعدیل می‌کند، یا تنها به‌عنوان منبعی عمل می‌کند که بر رضایت از زندگی خانوادگی تأثیرگذار بوده و توسط پیوستگی و انطباق تعدیل می‌شود. براساس نتایج به‌دست آمده، استرس، معناداری زندگی، انطباق با جهت‌گیری عاطفی و پیوستگی خانوادگی، ۳۱ درصد از واریانس رضایت از زندگی خانوادگی را پیش‌بینی می‌کنند. پیوستگی خانوادگی رابطه بین استرس، معناداری زندگی و انطباق با جهت‌گیری عاطفی را با رضایت از زندگی خانوادگی تعدیل می‌کند و در نهایت، زنان با پیوستگی خانوادگی بیشتر، رضایت از زندگی خانوادگی بالاتری داشته‌اند.

زابریسکی و مک‌گرمیک (۲۰۰۳) در تحقیقی با عنوان «دیدگاه والدین و فرزندان در زمینه درگیری در فراغت خانوادگی و رضایت از زندگی خانوادگی» به بررسی رابطه این دو متغیر در بین والدین و فرزندان پرداختند. این تحقیق در بین ۱۷۹ خانواده انجام گرفت. براساس نتایج به‌دست آمده، از نظر والدین، درگیری در فراغت خانوادگی قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده چندگانه رضایت از زندگی خانوادگی بوده است، اما از دیدگاه فرزندان رابطه معناداری بین این دو متغیر مشاهده نشد. در سطح خانوادگی^۲، فراغت خانوادگی متعادل^۳ (فعالیت‌های بیرون از خانه) و فراغت خانوادگی هسته‌ای^۴ (فعالیت‌های خانگی) بخش مهمی از واریانس رضایت از زندگی خانوادگی را تبیین می‌کنند.

جی و همکاران (۲۰۰۲) درصدد تعیین عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی خانوادگی در دوران اصلاحات در بین شهرنشینان متأهل چینی برآمدند. داده‌های پژوهش از پیمایش

1. Lightsey, Richard & Sweeney, James

2. Family Level

3. Balance Family Leisure

4. Core Family Leisure

مسکن چین^۱ در سال ۱۹۹۳، در شهرهای شانگهای و تیانجین به دست آمده است. حجم نمونه شامل ۱۰۳۸ مرد متأهل و ۶۳۸ زن متأهل ۲۱ سال به بالاست. نتایج تحقیق نشان داده‌اند که منابع فردی و خانوادگی (وضعیت سلامتی و وضعیت اقتصادی-اجتماعی)، نقش‌های زناشویی و والدینی، پیوندهای خویشاوندی، پیوندهای سیاسی و اجتماعی و بافت اجتماعی پیش‌بینی‌کننده‌های معنادار رضایت از زندگی خانوادگی در بین شهرنشینان چینی هستند اما نقش تفاوت جنسیت بر روی این متغیرها قابل توجه نمی‌باشد. در این تحقیق رضایت از زندگی خانوادگی، مفهومی چند بعدی بوده که رضایت زناشویی، وضعیت اقتصادی خانواده، روابط خانوادگی و زندگی خانوادگی به‌طور کل را شامل می‌شود. در قسمت پیشینه تجربی، ابتدا تحقیقاتی مطرح شده است که به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم به بررسی رابطه بین رضایت از زندگی و حمایت شبکه‌های غیررسمی پرداخته‌اند. سپس، برخی از تحقیقاتی که در حوزه رضایت از زندگی خانوادگی می‌باشند آورده شده است. در مطالعه حاضر، برای بررسی رضایت از زندگی خانوادگی از ابعاد مطرح شده در تحقیق جی و همکارانش (۲۰۰۲) و نیز برای بررسی حمایت شبکه‌های غیررسمی از انواع حمایت ذکر شده در تحقیق مصطفایی (۱۳۸۹) استفاده شده است. همان‌گونه که از پیشینه‌های داخلی و خارجی برمی‌آید، در حوزه رضایت از زندگی و ارتباط آن با حمایت شبکه‌های غیررسمی تحقیقات فراوانی انجام گرفته است. در این تحقیقات، حمایت اجتماعی غیررسمی عامل مؤثری بر رضایت از زندگی افراد است. نکته قابل ذکر در زمینه تحقیقات داخلی و خارجی این است که با توجه به بررسی‌های انجام شده توسط محقق، پژوهشی که به‌طور مستقیم به بررسی رابطه حمایت اجتماعی شبکه‌های غیررسمی و رضایت از زندگی خانوادگی زنان بپردازد، انجام نگرفته است. این مطالعه قصد دارد تا مبحث حمایت اجتماعی شبکه‌های غیررسمی را در ارتباط با رضایت از زندگی خانوادگی زنان در شهر اردبیل مورد بررسی قرار دهد.

مبانی نظری پژوهش

در این قسمت ابتدا مباحثی در زمینه رضایت از زندگی خانوادگی و حمایت اجتماعی ارائه می‌گردد، سپس با استفاده از نظریه منابع اجتماعی به بررسی رابطه این دو متغیر پرداخته می‌شود.

رضایت از زندگی خانوادگی

راجع به رضایت، فلاسفه قدیم نظیر ارسطو، افلاطون و هم‌چنین اریک فروم مباحث فراوانی را مطرح کرده‌اند. به عقیده فروم، نیازهای تأمین نشده بر جسم فشار می‌آورند و ارضای آن‌ها سبب رضایت می‌شود. استوارت از کمپ در تعریف رضایت می‌گوید «در تضاد با مفهوم خوشحالی که ناظر بر تجربه عاطفی (هیجان‌ات و احساس‌ها) است، رضامندی بر تجربه‌شناختی یا داورانه‌ای دلالت دارد که به‌عنوان اختلاف ادراک شده بین آرزو و پیشرفت قابل تعریف است. این تعریف طیفی را تشکیل می‌دهد که از ادراک کامروایی تا حس محرومیت را دربرمی‌گیرد» (از کمپ، ۱۳۶۹: ۶۹).

رضایت از زندگی، بیان‌کننده نگرش مثبت فرد نسبت به جهانی است که در آن زندگی می‌کند (عسگری و شرف‌الدین، ۱۳۸۹: ۲۶) و دارای ابعاد مختلفی است که یکی از این ابعاد، زندگی خانوادگی می‌باشد. زندگی خانوادگی به تشکیل خانواده قانونی با ازدواجی معنادار، متولد شدن فرزندان مشروع و وجود رابطه بین اعضای خانواده اشاره دارد (کلیج-کمپ^۱، ۱۹۹۹: ۳۵). رضایت از زندگی خانوادگی نیز مفهومی چند بعدی بوده و به‌عنوان ارزیابی ذهنی از تجارب زندگی خانوادگی تعریف می‌شود. به‌عبارت دیگر، هر فردی به‌عنوان عضوی از یک خانواده، خانواده‌اش را در یک طیف مثبت و منفی ارزیابی می‌کند؛ رضایت از زندگی زناشویی، وضعیت اقتصادی خانواده و روابط خانوادگی ابعاد این سازه را تشکیل می‌دهند (جی و همکاران، ۲۰۰۲: ۱۷۰-۱۷۱). در این زمینه، اولسون (۱۹۸۹) بیان کرده است که «سه زمینه کلی رضایتمندی با هم تداخل داشته و وابسته به یکدیگر می‌باشند و آن‌ها عبارتند از: ۱) رضایت فرد از زندگی زناشویی، ۲) رضایت از زندگی خانوادگی و ۳) رضایت از زندگی به‌طور کلی». تحقیقات وی و همکارانش نشان داده است که ضریب

همبستگی بین رضایت از زندگی زناشویی و رضایت از خانواده حدود ۷۰ درصد است. با توجه به مطلب فوق، رضایت افراد از زندگی زناشویی‌شان، زمینه‌ساز و هسته اصلی رضایت از زندگی خانوادگی است (اولسون و دیگران، ۱۹۸۹؛ به نقل از بختیاری، ۱۳۸۶: ۴۱-۴۲). انریچ نیز برای زندگی زناشویی حوزه‌های مختلفی قائل است که عبارت‌اند از: ارتباطات، اعتقادات مذهبی، حل تعارض‌ها و اختلاف‌نظرها، روابط جنسی، نقش‌ها و صفات شخصیتی (سلیمی، آزادمرزآبادی، امیری و تقوی، ۱۳۸۷: ۶۰).

رضایت از روابط خانوادگی، به رضایت فرد از تعاملات و روابطی که در بین اعضای خانواده برقرار است، اشاره دارد. کونیک با استناد به نظریه گیلگر تشریح مساعی را در تبدیل من و تو به ما جستجو می‌کند. یعنی هر فرد از اعضای یک گروه به‌منظور هم‌دردی و ایجاد آسایش گروهی با یکدیگر تشریح مساعی می‌کنند. کونیک برای گروه خانوادگی خصوصیتی ذکر می‌کند و بیان می‌کند: خانواده به‌عنوان گروه، اعضایش را با احساس صمیمت، همکاری و تشریح مساعی به‌هم پیوند می‌دهد. یعنی رابطه اعضای خانواده بر پایه صفت صمیمت و زندگی اجتماعی در داخل گروه استوار است (روزن باوم، ۱۹۷۳: ۹۴-۹۵ به نقل از هادیان، ۱۳۸۶: ۴۳).

حمایت اجتماعی

حمایت اجتماعی یکی از موضوعاتی است که از دهه ۱۹۸۰ مورد توجه تحلیل‌گران شبکه قرار گرفته است. ولمن یکی از اولین محققانی است که بررسی حمایت اجتماعی را در درون بافت شبکه‌ها پیشنهاد داده است (۱۹۸۱: ۱۷۶). تدارک حمایت اجتماعی بین اعضای شبکه یکی از مهم‌ترین کارکرد شبکه‌های اجتماعی می‌باشد. حمایت از طریق فرآیند تعاملی اتفاق می‌افتد و می‌تواند با احساس نوع دوستی، احساس وظیفه و ادراک متقابل ارتباط داشته باشد. حمایت اجتماعی دارای دو جهت‌گیری می‌باشد: حمایت دریافت شده^۱ و حمایت فراهم شده^۲. تمایز بین این دو جهت که در آن حمایت اجتماعی رخ می‌دهد آشکار است. اگرچه بیشتر محققان بر دریافت حمایت اجتماعی متمرکز می‌باشند، مطالعات معدودی انتقال حمایت را بررسی می‌کند (کوهن و سکولوسکی، ۱۹۷۹؛

1. Received
2. Provided

فیشر، ۱۹۸۲؛ مک‌فارلن، نل، نورمن، روی و استرینر، ۱۹۸۱ به نقل از تاردی^۱، ۱۹۸۵: ۱۸۸). حمایت اجتماعی به شیوه‌های مختلفی تعریف شده است. برای مثال ممکن است به منابعی که مردم به‌عنوان موجودیت‌ها از طریق کانال‌های ارتباطی‌شان با شبکه‌های اجتماعی دریافت می‌کنند اشاره کند (هلر، اسویندل و دوسنبوری^۲، ۱۹۸۶). اشوارزر و ریگمن^۳ آورده‌اند که حمایت اجتماعی به کارکردها و کیفیت روابط اجتماعی مانند وجود حمایت ادراک شده یا به‌صورت واقعی دریافت شده اشاره دارد (۲۰۰۲: ۱۸۶-۱۸۵). از آنجا که محتوای حمایت از یک وضعیت به وضعیتی دیگر تغییر می‌کند، انواعی از حمایت تمیز داده شده است: از نظر هاوس (۱۹۸۱) حمایت‌های اجتماعی انواع متفاوتی دارد که عبارت‌اند از: حمایت عاطفی^۴، حمایت ابزاری^۵، حمایت اطلاعاتی^۶ و حمایت ارزیابی^۷ (به نقل از آشیدا و هینی^۸، ۲۰۰۸: ۸۷۴؛ تاردی، ۱۹۸۵: ۱۸۹). البته هر ۴ نوع حمایت ارتباط متقابل و نزدیکی با یکدیگر دارند، به‌عنوان مثال فرد در مواقع بحرانی نیازمند به همدردی و مساعدت‌های مالی و عاطفی می‌باشد. در حالی که در مرحله تصمیم‌گیری صرفاً نیازمند دریافت اطلاعات صحیح می‌باشد. حمایت عاطفی زمانی است که فرد از نظر عاطفی مورد تأیید دیگران قرار گیرد و اعتماد، یکدلی، دوست داشتن و مراقبت را شامل می‌شود. حمایت ابزاری به تهیه و تدارک کمک‌های مالی و منابع مادی و خدمات مورد نیاز اطلاق می‌شود. حمایت اطلاعاتی به فراهم آوردن اطلاعات، نصیحت، مشورت و توصیه مربوط است درحالی‌که حمایت ارزیابی به اطلاعاتی اشاره دارد که برای خودسنجی فرد مفید است به‌عنوان مثال "شما کار خوبی انجام داده‌اید" (علی‌پور، ۱۳۸۸: ۳۰ به نقل از مصطفایی، ۱۳۸۹: ۴۶). فیشر، سه نوع حمایت اجتماعی از هم تمیز داده است که عبارت‌اند از حمایت مشورتی^۹، حمایت مصاحبتی^{۱۰} و حمایت عملی^{۱۱}؛ حمایت مشورتی به نصیحت و گفت‌وگو درباره مسائل شخصی اشاره دارد. حمایت مصاحبتی به شرکت در فعالیت‌های اجتماعی و

1. Tardy, Charles

2. Heller, K, Swindle, R & Dusenbury, L.

3. Schwarzer, Ralf & Rieckman, Nina

4. Emotional

5. Instrumental

6. Informational

7. Appraisal

8. Ashida, Sato & Heaney, Catherine.

9. Counseling Support

10. Companionship

11. Practical Support

گفتگو در زمینه علایق شخصی مربوط می‌شود. حمایت عملی نیز همانند حمایت ابزاری در عرصه کمک‌های مادی و خدمات می‌باشد (۱۹۸۲: ۱۲۸ به نقل از باستانی، ۲۰۰۱: ۱۵۱). تقسیم‌بندی دیگری که ولمن از حمایت اجتماعی ارائه داده عبارت است از: حمایت مصاحبتی، حمایت عاطفی، حمایت خدماتی^۱، حمایت مالی^۲، حمایت اطلاعاتی و حمایت مشورتی^۳ (۱۹۹۲: ۲۱۰، فلملی^۴، ۲۰۰۳: ۳۹۷).

نظریه منابع اجتماعی^۵

لین با طرح نظریه منابع اجتماعی این مسئله را مطرح کرده است که دستیابی به منابع اجتماعی و استفاده از آن‌ها می‌تواند به رضایت از زندگی افراد منجر شود. بر همین اساس، لین در سال‌های اخیر (۱۹۹۹) مفهوم سرمایه اجتماعی را برای طرح نظرات پیشین خود برگزیده و آن را به‌مثابه منابع نهفته در ساختار یا شبکه‌های اجتماعی تعریف می‌کند (لین، ۱۹۹۹: ۷ به نقل از توسلی و موسوی، ۱۳۸۴: ۱۰). در سرمایه اجتماعی شبکه، سرمایه اجتماعی کالایی فردی است و به سرمایه‌گذاری افراد در روابط اجتماعی و در اختیار گرفتن منابع موجود در این روابط برای کسب بازده و سود اطلاق می‌گردد، اما در سطح گروهی، به‌صورت یک کالا و دارایی جمعی نمود می‌یابد. سرمایه اجتماعی از نظر بوردیو، کلمن، پاتنام و فوکویاما در سطح گروهی مطرح شده و شامل روابط، اعتماد، هنجارها و... است، اما از نظر تحلیل شبکه، سرمایه اجتماعی تنها در سطح رابطه‌ای - فردی مطرح است و به شبکه روابط و حمایت‌ها و منابع در دسترس اطلاق می‌گردد. این نوع سرمایه اجتماعی، بر منابع ابزاری و حمایتی متنوع و موجود در شبکه، که با سرمایه‌گذاری افراد در این پیوندها به‌دست می‌آید متمرکز است (باستانی و صالحی‌هیکیوی، ۱۳۸۵: ۶۷). لین «منابع نهفته^۶» و «موقعیت‌های شبکه‌ای^۷» را دو عنصر مفهومی مهم سرمایه اجتماعی قلمداد می‌کند و نتایج سرمایه‌گذاری افراد در روابط و شبکه‌های اجتماعی را در ارتباط با دو نوع کنش ابزاری و کنش اظهاری، در دو سطح مادی و غیرمادی طبقه‌بندی می‌نماید

1. Services Support

2. Financial Support

3. Advice Support

4. felmlee, diane

5. Social Resource Theory

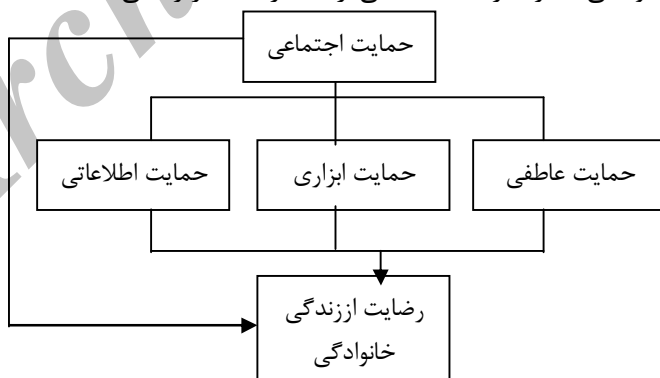
6. Embedded Resource

7. Network Location

(توسلی و موسوی، ۱۳۸۴: ۱۰). هدف از کنش ابزاری، دستیابی به منابع جدید و اضافی است (برای مثال دستیابی به شغل) در مقابل، هدف از کنش‌های اظهاری، حفظ و نگاهداشت منابع موجود و دفاع در برابر از دست دادن احتمالی منابع است (برای مثال حفظ امنیت محله) (سالار، ۱۳۸۹: ۶۹). به عقیده لین، برای اهداف ابزاری پیوندهای ضعیف اهمیت بیشتری دارند و برای اهداف اظهاری پیوندهای قوی اهمیت بیشتری دارند (۲۰۰۵ به نقل از همان: ۷۱). وی برای هر یک از کنش‌ها سه نوع بازگشت سرمایه یا بازدهی مطرح می‌کند؛ برای کنش ابزاری (در سطح مادی) بازدهی اقتصادی (ثروت)، بازدهی سیاسی (قدرت) و بازدهی اجتماعی (شهرت) را عنوان می‌کند (توسلی و موسوی، ۱۳۸۴: ۱۰)، و برای کنش اظهاری (در سطح غیرمادی) سلامت جسمانی، سلامت روانی و رضایت از زندگی را ذکر می‌نماید (توسلی و موسوی، ۱۳۸۴: ۱۲؛ لین، ۱۹۹۹: ۴۰). به‌طور کلی، از نظر لین دستیابی به منابع و حمایت‌هایی که در شبکه‌های افراد موجود است باعث افزایش پیامدهای کنش‌ها از جمله رضایت از زندگی افراد می‌شود.

جمع‌بندی مبانی نظری پژوهش

با توجه به مفروضات موجود در نظریه منابع اجتماعی، شبکه‌ها یا پیوندهای غیررسمی به‌عنوان منبع کنش‌های اظهاری به دلیل فراهم آوردن منابع و انواع حمایت، بر رضایت از زندگی خانوادگی تأثیرگذار است که یکی از ابعاد رضایت از زندگی است.

فرضیات تحقیق

۱. بین حمایت شبکه‌های غیررسمی و رضایت از زندگی خانوادگی زنان رابطه وجود دارد.
۲. بین حمایت عاطفی شبکه‌های غیررسمی و رضایت از زندگی خانوادگی زنان رابطه وجود دارد.
۳. بین حمایت ابزاری شبکه‌های غیررسمی و رضایت از زندگی خانوادگی زنان رابطه وجود دارد.
۴. بین حمایت اطلاعاتی شبکه‌های غیررسمی و رضایت از زندگی خانوادگی زنان رابطه وجود دارد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر با روش پیمایش و با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام گرفت. جامعه آماری مطالعه، کلیه زنان متأهل شهر اردبیل بوده است. با توجه به این که شهر اردبیل دارای ۳ منطقه می‌باشد، هر کدام از این مناطق به‌عنوان یک خوشه در نظر گرفته شده و روند نمونه‌گیری چند مرحله‌ای مورد استفاده قرار گرفت و براساس فرمول کوکران نمونه ۳۶۷ نفری انتخاب شد.

تعریف مفاهیم و نحوه سنجش متغیرها

رضایت از زندگی خانوادگی: رضایت از زندگی خانوادگی مفهومی چند بعدی بوده و به ارزیابی ذهنی مثبت از تجارب زندگی خانوادگی اطلاق می‌گردد. این مفهوم از طریق سه بُعد زندگی زناشویی، روابط خانوادگی و وضعیت اقتصادی خانواده بررسی شده است. منظور از رضایت زناشویی زنان، ارزیابی مثبت زن از جنبه‌های مختلف زندگی زناشویی و دستیابی به احساس خرسندی است. این متغیر براساس پرسشنامه انریچ سنجیده شده و پایایی آن برابر ۰.۸۴ می‌باشد. رضایت از روابط خانوادگی نیز به رضایت فرد از تعاملات و روابط و نیز احساس صمیمیت و همکاری که در بین اعضای خانواده برقرار است، اشاره داشته و ضریب آلفای آن ۰.۷۹۸ است. هر سه بعد رضایت از زندگی خانوادگی، در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف ۵ قسمتی از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف مورد سنجش

قرار گرفته‌اند. ضریب آلفای رضایت از زندگی خانوادگی نیز ۰.۸۹۴ درآمده است. در این مطالعه برای سنجش این متغیرها، به اعتبار صوری به‌طور خاص، بر نظر اساتید تکیه شده است.

حمایت اجتماعی شبکه: منظور از حمایت اجتماعی کمک یا حمایتی است که از جانب اعضای شبکه‌های اجتماعی برای زنان فراهم می‌شود (مصطفایی، ۱۳۸۴: ۴۲). منظور از شبکه‌های اجتماعی در این پژوهش، شبکه‌های غیررسمی خانواده، خویشاوندان، دوستان و همسایگان است. از آنجا ۶ که نوع حمایت مطرح شده توسط ولمن قابل تقلیل به ۳ نوع حمایت می‌باشد، میزان حمایت‌های دریافتی از اعضای شبکه در قالب ۳ نوع حمایت عاطفی، اطلاعاتی و ابزاری مورد سؤال قرار گرفت که هر نوع حمایت در سطح سنجش ترتیبی و در قالب طیف ۴ قسمتی اصلاً، کم، متوسط و زیاد سنجیده شده است. منظور از حمایت عاطفی ابراز علاقه، گوش دادن به درددل‌ها و تسلی دادن است. حمایت اطلاعاتی مشاوره، نصیحت، اطلاعات و آموزش درکارها و مسائل زندگی را شامل می‌شود و حمایت ابزاری به کمک مالی، خدمات به‌عنوان مثال کمک در انجام کارها اشاره دارد. البته لازم به ذکر است که در تحقیقات متعدّد نیز (از جمله نیایی‌بایگی، ۱۳۸۶ و مصطفایی، ۱۳۸۹) ۳ نوع حمایت عاطفی، ابزاری و اطلاعاتی مورد بررسی قرار گرفته است.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی

با توجه به اینکه جمعیت مورد مطالعه زنان متأهل می‌باشند، لذا بررسی متغیرهای زمینه‌ای جنسیت و وضعیت تأهل درباره این جمعیت بی‌مورد است. بنابراین در این بخش ابتدا به توصیف میزان رضایت زنان از زندگی خانوادگی به تفکیک ابعاد آن پرداخته، سپس میزان حمایت‌هایی که از اعضای شبکه دریافت می‌شود به تفکیک شبکه‌ها و انواع حمایت ارائه می‌شود و در نهایت آماره‌های توصیفی میانه و مد برای متغیرهای رضایت از زندگی و حمایت اجتماعی به‌عنوان شاخص‌های کل ذکر می‌شود.

- رضایت از زندگی خانوادگی

جدول شماره ۲. میزان رضایت از زندگی خانوادگی زنان متأهل (تعداد نمونه = ۳۶۷ نفر)

رضایت از زندگی خانوادگی (شاخص کل)	رضایت از ابعاد زندگی خانوادگی (درصد فراوانی معتبر)			میزان رضایت
	رضایت از وضع اقتصادی خانواده	رضایت از روابط خانوادگی	رضایت زناشویی	
۲۱.۵	۲۵.۱	۶.۳	۱۹.۹	کم
۲۶.۲	۲.۲	۴۶.۰	۳۷.۳	متوسط
۵۲.۳	۷۲.۷	۴۷.۷	۴۲.۸	زیاد
۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	جمع کل

در ارتباط با رضایت زناشویی، ۴۲.۸ درصد از زنان، از زندگی زناشویی خود بیشترین احساس رضایت و ۱۹.۹ درصد کمترین میزان رضایت را دارند. در خصوص روابط خانوادگی، ۴۷.۷ درصد، بیشترین و ۶.۳ درصد کمترین میزان رضایت را داشته‌اند. هم-چنین به لحاظ وضع اقتصادی، ۷۲.۷ درصد بیشترین میزان رضایت و ۲۵.۱ درصد کمترین میزان رضایت را داراست. ۵۲.۳ درصد از زنان از زندگی خانوادگی خود به‌عنوان شاخص کل، بیشترین میزان رضایت، ۲۶.۲ درصد در حد متوسط و ۲۱.۵ درصد کمترین احساس رضایت را دارند.

انواع حمایت‌های اجتماعی

- حمایت عاطفی

جدول شماره ۳. میزان حمایت عاطفی در شبکه اجتماعی زنان متأهل (تعداد نمونه = ۳۶۷ نفر)

شبکه اجتماعی جزء (درصد فراوانی معتبر)						میزان حمایت عاطفی در شبکه
همسایگی	دوستی	خویشاوندی	خانواده			
			به صورت کلی	دیگر اعضا	همسر	
۲۷.۵	۳.۰	-	-	-	-	اصلاً
۳۲.۵	۲۲.۳	۲۱.۲	۱۹.۳	۱۷.۷	۲.۵	کم
۲۸.۳	۳۲.۷	۳۳.۸	۳۲.۷	۳۴.۱	۲۲.۳	متوسط
۱۱.۷	۴۲.۰	۴۵.۰	۴۸.۰	۴۸.۲	۷۵.۲	زیاد
۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	جمع کل

حدود ۱۱.۷ درصد از زنان میزان حمایت عاطفی شبکه‌های همسایگی از خود را زیاد دانسته‌اند. این میزان برای شبکه‌های دوستی به ۴۲ درصد، برای شبکه‌های خویشاوندی به ۴۵ درصد و برای خانواده بدون محاسبه حمایت دریافتی از همسر به ۴۸.۲ درصد می‌رسد. این درحالی است که برای همسر این مقدار به ۷۵.۲ درصد می‌رسد و این امر دلالت روشنی بر کانونی بودن خانواده به‌ویژه همسر برای فراهم آوردن حمایت عاطفی برای زنان دارد.

- حمایت ابزاری

جدول شماره ۴. میزان حمایت ابزاری در شبکه اجتماعی زنان متأهل (تعداد نمونه = ۳۶۷ نفر)

شبکه اجتماعی جزء (درصد فراوانی معتبر)						میزان حمایت ابزاری در شبکه
همسایگی	دوستی	خویشاوندی	خانواده			
			به صورت کلی	دیگر اعضا	همسر	
۳۵.۱	۶.۵	-	-	-	۳.۰	اصلاً
۳۴.۹	۳۵.۲	۲۳.۱	۱۷.۷	۱۹.۶	۶.۰	کم
۲۲.۶	۳۰.۸	۳۱.۱	۳۴.۹	۳۴.۴	۲۴.۰	متوسط
۷.۴	۲۷.۵	۴۵.۸	۴۷.۴	۴۶.۰	۶۷.۰	زیاد
۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	جمع کل

از لحاظ حمایت ابزاری در شبکه‌های اجتماعی زنان، بیشترین حمایت به ترتیب مربوط به همسر (۶۷ درصد)، شبکه خانواده (۴۶ درصد) و شبکه خویشاوندی (۴۵.۸ درصد) است. شبکه همسایگی نیز کمترین میزان حمایت (۷.۴ درصد) را به خود اختصاص داده است.

- حمایت اطلاعاتی

جدول شماره ۵. میزان حمایت اطلاعاتی در شبکه اجتماعی زنان متأهل (تعداد نمونه = ۳۶۷ نفر)

شبکه اجتماعی جزء (درصد فراوانی معتبر)						میزان حمایت اطلاعاتی در شبکه
همسایگی	دوستی	خویشاوندی	خانواده			
			به صورت کلی	دیگر اعضا	همسر	
۳۳.۰	۶.۳	-	-	-	۹.۸	اصلاً

۲۸.۹	۲۱.۸	۱۹.۰	۱۳.۶	۱۹.۹	۵.۷	کم
۲۵.۳	۳۳.۵	۳۴.۱	۴۰.۳	۳۸.۱	۳۱.۱	متوسط
۱۲.۸	۳۸.۴	۴۶.۹	۴۶.۰	۴۲.۰	۵۳.۴	زیاد
۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	جمع کل

حدود ۱۲.۸ درصد از زنان میزان حمایت اطلاعاتی شبکه‌های همسایگی از خود را زیاد دانسته‌اند. این میزان برای شبکه‌های دوستی به ۳۸.۴ درصد، برای خانواده بدون محاسبه حمایت دریافتی از همسر به ۴۲ درصد و برای شبکه‌های خویشاوندی به ۴۶.۹ درصد می‌رسد. این درحالی است که برای همسر این مقدار به ۵۳.۴ درصد می‌رسد.

- حمایت شبکه‌های کل

جدول شماره ۶. میزان حمایت شبکه‌های اجتماعی زنان متأهل (تعداد نمونه = ۳۶۷ نفر)

حمایت‌های اجتماعی شبکه کل (درصد فراوانی معتبر)				میزان حمایت کل در شبکه
حمایت کل	حمایت اطلاعاتی	حمایت ابزاری	حمایت عاطفی	
۱۷.۴	۹.۸	۱۸.۸	۱۹.۱	کم
۴۲.۰	۵۱.۵	۳۶.۵	۴۱.۱	متوسط
۴۰.۶	۳۸.۷	۴۴.۷	۳۹.۸	زیاد
۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	جمع کل

۴۱.۱ درصد از زنان از حمایت عاطفی شبکه کل خود در حد متوسط، ۱۹.۱ درصد کم و ۳۹.۸ درصد آنان از حمایت بالای عاطفی برخوردارند. درخصوص حمایت ابزاری نیز ۴۴.۷ درصد ابراز داشته‌اند که از حمایت ابزاری شبکه در حد بالایی برخوردارند، ۱۸.۸ درصد این میزان را کم و ۳۶.۵ درصد دیگر آن را در حد متوسط عنوان نموده‌اند. هم‌چنین در ارتباط با حمایت اطلاعاتی شبکه کل ۵۱.۵ درصد زنان میزان حمایت دریافت شده از شبکه را در حد متوسط، ۹.۸ درصد کم و ۳۸.۷ درصد دیگر این میزان را در حد بالایی می‌دانند.

به‌طور کلی در زمینه حمایت شبکه‌های اجتماعی ۴۲ درصد زنان میزان حمایت را در حدّ متوسط، ۱۷.۴ درصد آن را در حدّ کم و ۴۰.۶ درصد این میزان را در حدّ بالایی عنوان کرده‌اند.

در این قسمت به ذکر آماره توصیفی میانه و مد برای رضایت از زندگی و حمایت اجتماعی به‌عنوان شاخص‌های کل پرداخته می‌شود.

جدول شماره ۷. آماره‌های توصیفی رضایت از زندگی و حمایت اجتماعی (تعداد نمونه = ۳۶۷ نفر)

مد	میانه		
۳	۳	رضایت از زندگی (شاخص کل)	متغیر وابسته
۲	۲	حمایت اجتماعی (شاخص کل)	متغیر مستقل

همان‌گونه که در جدول شماره ۷ مشاهده می‌شود درباره رضایت از زندگی، عدد ۳ به‌عنوان میانه حاکی از آن است که ۵۰ درصد از زنان گزینه زیاد را انتخاب کرده‌اند. عدد ۳ به‌عنوان مد نیز نشان‌دهنده فراوانی گزینه زیاد است. عدد ۲ به‌عنوان میانه در حمایت اجتماعی نشان می‌دهد که ۵۰ درصد زنان گزینه متوسط و زیاد را انتخاب کرده‌اند.

یافته‌های تبیینی

در این بخش با استفاده از رگرسیون به پیش‌بینی و تبیین میزان رضایت از زندگی زنان براساس حمایت شبکه‌های غیر رسمی پرداخته شده است. در مرحله بعد، برای سنجش ارتباط بین انواع حمایت اجتماعی و رضایت از زندگی خانوادگی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

جدول شماره ۸. رگرسیون حمایت اجتماعی و رضایت از زندگی خانوادگی

رضایت از زندگی خانوادگی β (ضریب بتای استاندارد)	متغیر وابسته متغیر مستقل
۰.۷۱	حمایت اجتماعی (شاخص کل)
۰.۷۱ ۰.۵۰۶ ۰.۰۰۰	ضریب همبستگی چندگانه R ضریب تعیین R^2 سطح معناداری

رگرسیون متغیر رضایت از زندگی خانوادگی نشان می‌دهد که متغیر حمایت اجتماعی (شاخص کل) با ضریب β معادل ۰.۷۱، حدود ۵۱ درصد از واریانس کل رضایت از زندگی خانوادگی را تعیین می‌کند.

جدول شماره ۹. همبستگی ابعاد حمایت اجتماعی و رضایت از زندگی خانوادگی

رضایت از زندگی خانوادگی R (ضریب همبستگی پیرسون)		متغیر وابسته ابعاد متغیر مستقل	
-	-	۰.۷۰۷	عاطفی
	۰.۶۲۹	-	ابزاری
۰.۶۵۲	-	-	اطلاعاتی
۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	سطح معناداری

در این قسمت برای بررسی رابطه انواع حمایت‌ها با رضایت از زندگی خانوادگی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است که ابتدا در مرحله اول، متغیر حمایت عاطفی، سپس در مرحله دوم، حمایت ابزاری و در نهایت در مرحله سوم، حمایت اطلاعاتی وارد معادله شدند و رابطه هر یک با متغیر وابسته بررسی گردید. ضریب‌های همبستگی نشان می‌دهد که همبستگی انواع حمایت‌ها با رضایت از زندگی خانوادگی در حد بالایی می‌باشد.

نتیجه‌گیری

این مطالعه بر آن است تا ضمن توصیف وضعیت رضایت از زندگی خانوادگی زنان از یک‌سو و توصیف وضعیت حمایت‌های دریافت شده از شبکه‌ها از سوی دیگر، به بررسی تأثیر حمایت اجتماعی شبکه‌های غیررسمی و انواع آن بر رضایت از زندگی خانوادگی زنان بپردازد. لذا، با استفاده از نظریه منابع اجتماعی، به بررسی این رابطه پرداخته شده است. براساس پیشینه تجربی، رضایت زناشویی، رضایت از روابط خانوادگی و رضایت از وضعیت اقتصادی برای سنجش رضایت از زندگی خانوادگی مورد بررسی قرار گرفتند. در بین این ابعاد، وضعیت اقتصادی بیشترین میزان (۷۲.۷ درصد) رضایت را به خود اختصاص داده

است. در زمینه رضایت از زندگی خانوادگی به‌عنوان شاخص کل، ۵۲.۳ درصد از زنان میزان بالایی از رضایت و ۴۷.۷ درصد دیگر در حد متوسط و کم دارا می‌باشند. میانه به‌دست آمده برای این شاخص (زیاد) نشان می‌دهد که ۵۰ درصد زنان از زندگی خانوادگی‌شان رضایت بالایی دارند و این تقریباً می‌تواند معادل این باشد که ۵۰ درصد دیگر از زنان رضایت بالایی ندارند.

در حیطه حمایت اجتماعی شبکه‌ها به‌عنوان شاخص کل، ۴۲ درصد زنان میزان حمایت را در حد متوسط و ۴۰ درصد در حد بالا ذکر کرده‌اند. میانه به‌دست آمده (متوسط) برای حمایت اجتماعی نشان می‌دهد که میزان حمایت فراهم شده از شبکه‌ها برای زنان در حد متوسط رو به بالاست. در ارتباط با انواع شبکه‌های غیررسمی، خانواده به‌خصوص همسر، خویشاوندان و دوستان به‌ترتیب بیشترین میزان حمایت عاطفی و ابزاری را برای زنان فراهم آورده‌اند به استثنای حمایت اطلاعاتی که در آن میزان حمایت خانواده و خویشاوند مشابه بوده است (۴۶ درصد برای خانواده و ۴۶.۹ درصد برای خویشاوند). شبکه همسایگی در هر سه نوع حمایت اجتماعی کمترین میزان حمایت را داشته‌اند.

طبق نتایج به‌دست آمده از رگرسیون، بین حمایت شبکه‌های اجتماعی (شاخص کل) که از مجموع انواع حمایت‌ها به‌دست آمده است با رضایت از زندگی خانوادگی زنان رابطه معناداری وجود دارد و این یافته مؤید ادبیات تجربی پیشین (مصطفایی، ۱۳۸۹؛ معتمدی شلمزاری و همکاران، ۱۳۸۱؛ آو و همکاران، ۲۰۰۹ و بارت، ۱۹۹۹) و الگوی نظری است. براساس نظریه منابع اجتماعی، دستیابی افراد به منابع و حمایت‌هایی که در درون شبکه‌های غیررسمی وجود دارد، بازدهی داشته و بر رضایت از زندگی خانوادگی آن‌ها به‌عنوان یکی از ابعاد رضایت از زندگی تأثیرگذار می‌باشد.

با بررسی رابطه انواع حمایت اجتماعی با رضایت از زندگی خانوادگی زنان، نتایج همبستگی نشان می‌دهد که هر سه نوع حمایت اجتماعی با متغیر وابسته رابطه معناداری داشته‌اند. در بین انواع حمایت، حمایت عاطفی همبستگی قوی‌تری با رضایت از زندگی خانوادگی زنان دارد. از یک‌سو، این یافته برخلاف نتایج تحقیق مصطفایی (۱۳۸۹) بوده است که در آن حمایت ابزاری سهم بیشتری را داشت. البته لازم به ذکر است که وی حمایت اجتماعی را در بین زنان و مردان مورد بررسی قرار داده بود. از سوی دیگر، در

جهت تأیید یافته‌های معتمدی شلمزاری (۱۳۸۱) و آو و همکاران (۲۰۰۹) می‌باشد که نشان می‌دهد حمایت عاطفی در مقایسه با سایر حمایت‌ها برای زنان مهم‌تر بوده، و سهم بیشتری در تبیین رضایت از زندگی آن‌ها دارد. از بین دو نوع حمایت دیگر، ابتدا حمایت اطلاعاتی، سپس حمایت ابزاری عامل با این مفهوم همبستگی دارند.

پیشنهادها و راهکارها

۱. با توجه به این‌که زنان به‌عنوان رکن اصلی خانواده و به دلیل ایفای نقش‌های چندگانه، تأثیر دو سویه سودمند یا مخرب بر اعضای خانواده دارند، توجه و شناسایی نیازهای آنان یکی از ضرورت‌های مهم است که برنامه‌ریزان، مسئولان و به‌خصوص اطرافیان‌شان باید به آن توجه داشته باشند تا از این طریق بر تأثیر سودمند آن‌ها بر اعضای خانواده و حتی جامعه افزوده گردد. براساس مشاهدات تحقیق، حدود ۵۰ درصد زنان از زندگی خانوادگی‌شان رضایت در حد متوسط و کم دارند و این خیلی مطلوب به‌نظر نمی‌رسد؛ لذا شناسایی عواملی که باعث کاهش و یا افزایش رضایت از زندگی خانوادگی زنان می‌شود و نیز اطلاع‌رسانی به افراد جامعه درباره این عوامل الزامی است.

۲. در رابطه با شبکه‌های غیررسمی، می‌توان گفت که تأثیر انواع شبکه‌های غیررسمی برای فرد یکسان نمی‌باشد. به‌عنوان مثال ارزش حمایتی که اعضای خانواده برای فرد می‌دهند با حمایتی که دوست یا همسایه فراهم می‌آورند یکسان نیست. بنابراین، ضروری به‌نظر می‌رسد که وزن‌هایی به این شبکه‌ها اختصاص داده شود تا بتوان ارزش این حمایت‌ها و به‌تبع آن، تأثیر این شبکه‌ها را با هم مقایسه کرد. به عنوان مثال، با فرض این‌که خانواده وزن ۴ و همسایه وزن ۱ را دریافت کرده باشد، اگر میزان حمایت دریافتی فردی از خانواده و همسایه ۴ بوده باشد، با ضرب این میزان‌ها بر ضریب شبکه‌ها که برای خانواده ۱۶ و برای همسایه ۴ به‌دست می‌آید، روشن می‌سازد که خانواده و همسایه با این‌که در واقعیت به یک میزان حمایت داشته‌اند اما با لحاظ ضریب‌شان، گویی خانواده ۴ برابر همسایه حمایت داده است و این تأثیر شبکه‌ها را بیشتر آشکار می‌سازد. برای انتخاب این وزن‌ها هم روش‌های مختلفی از جمله قرار دادن سؤال در پرسشنامه و استفاده از فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی^۱ وجود دارد. البته با استفاده از این روش می‌توان به نیازهای اساسی

1. Analytical Hierarchy Process

زنان نیز پی برده و در جهت رفع آن‌ها اقداماتی از سوی عوامل یا سازمان‌ها و حتی اطرافیان فرد به‌عنوان مثال همسر یا فرزندان صورت گیرد.

منابع

- ازکمپ، استوارت (۱۳۶۹)، **روان‌شناسی کاربردی**، ترجمه‌ی فرهاد ماهر، مشهد: آستان قدس رضوی.
- باستانی، سوسن و صالحی هیکویی، مریم (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی شبکه و جنسیت، بررسی ویژگی‌های ساختی، تعاملی و کارکردی شبکه اجتماعی زنان و مردان در تهران، **نامه علوم اجتماعی**، شماره ۳۰، ص ۶۳-۹۵.
- بختیاری، آمنه (۱۳۸۶)، بررسی از رضایتمندی زندگی زناشویی در چهار نوع از ساختار خانواده، **مجله تحقیقات زنان**، سال ۲، شماره اول، ص ۳۳-۵۶.
- بخشی‌پور رودسری، عباس؛ پیروی، حمید و عابدیان، احمد (۱۳۸۴)، بررسی رابطه میان رضایت از زندگی و حمایت اجتماعی با سلامت روان در دانشجویان، **فصلنامه اصول بهداشت روانی**، سال ۷، شماره ۲۷ و ۲۸، ص ۱۴۵-۱۵۲.
- توسلی، غلام‌عباس و موسوی، مرضیه (۱۳۸۴)، مفهوم سرمایه در نظریات کلاسیک و جدید با تأکید بر نظریه‌های سرمایه اجتماعی، **نامه علوم اجتماعی**، شماره ۲۶، ص ۱-۳۲.
- سالار، علی، (۱۳۸۹)، بررسی ویژگی‌های شبکه اجتماعی همسرگزینی و تأثیر آن بر رضایت از زندگی زناشویی در بین مردان متأهل شهر مشهد، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد**، دانشگاه فردوسی مشهد.
- سلیمی، حسین؛ آزادمرزآبادی، اسفندیار؛ امیری، ماندانا و تقوی، محمدرضا (۱۳۸۷)، ابعاد رضایت زناشویی در همسران جانباز، **اندیشه‌های نوین تربیتی**، دوره ۴، شماره ۴، ص ۵۵-۷۲.
- عسگری، پرویز و شرفالدین، هدا (۱۳۸۹)، رابطه اضطراب اجتماعی، امیدواری و حمایت اجتماعی با احساس ذهنی بهزیستی در دانشجویان، **پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد**، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز.
- مصطفایی، اقدس (۱۳۸۹)، حمایت اجتماعی و کیفیت زندگی (بررسی حمایت‌های اجتماعی رسمی و غیررسمی بین سالمندان بازنشسته شهر تهران)، **پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد**، رشته پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه الزهرا.
- معتمدی شلمزاری، عبدالله؛ اژه‌ای، جواد؛ آزادفلاح، پرویز و کیامنش، علیرضا (۱۳۸۱)، بررسی

نقش حمایت اجتماعی در رضایتمندی از زندگی، سلامت عمومی و احساس تنهایی در بین سالمندان بالاتر از ۶۰ سال، **مجله روان‌شناسی** ۲۲، سال ششم، شماره ۲، ص ۱۱۵-۱۳۳.

- هادیان، زینب (۱۳۸۶)، بررسی رابطه بین انتظارات از همسر و رضایت از زندگی زناشویی در میان زنان متأهل شهر تهران، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد**، رشته مطالعات زنان، دانشگاه الزهرا.

- Agate, J. R., Zabriskie, R. B., Agate, S. T., & Poff, R. (2009). Family Leisure Satisfaction and Satisfaction with Family Life. *Journal of Leisure Research*, 4.2,(pp.205-223)
- Ashida, Sato & Heaney, Catherine. (2008). Differential Associations of Social Support and Social Connectedness With Structural Features of Social Networks and the Health Status of Older Adults. *Journal of Aging and Health*.20.7. (pp.872-893)
- Au, A, Lau, KM, Koo, S, Cheung, G, Pan, PC & Wong, MK. (2009), The Effects of Informal Social Support on Depressive Symptoms and Life Satisfaction in Dementia Caregivers in Hong Kong, *Hong Kong J Psychiatry*.19. (pp.57-64)
- Baker, T. L. (1985). Women in Transition: Career, Family, and Life Satisfaction in Three Cohorts. [Book Review]. *Contemporary Sociology*, 14.5,(pp.610-611)
- Barret. Anne, (1999), Social Support and Life Satisfaction among the Never Married: Examining the Effects of Age, *RESEARCH ON AGING*, 21. 1, (pp.46-72)
- Bastani, susan,2001."middle class community in tehran: social networks, social support and marital relationships".PHD thesis. University of torento.
- Bruhn, John G. (2005). *The Sociology of Community Connections, the United States: Springer Science+Business Media*
- felmlee, diane, (2003). *Handbook of Social Psycholog: " interaction in social networks"*. Kluwer Academic/PlenumPublishers, New York
- Gash, V., Mertens, A., & Gordo, L. R. (2012). THE INFLUENCE OF CHANGING HOURS OF WORK ON WOMEN'S LIFE SATISFACTION. [Article]. *Manchester School* (14636786), 80.1,(pp.51-74)
- Guinn, B. (2011). Life Satisfaction Attributes in Mexican American Women. *TAHPERD Journal*, 79.3,(pp.18-42)
- Heller. K, Swindle. R & Dusenbury. L. (1986). Component Social Support Processes: Comments and Integration. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 54. 4. (Pp.466-470).
- Ishii-Kuntz, Masako, (1987),The Impact of Informal Social Support on Well-being: Comparison Across Stage of Adulthood, paper presented at the annual conference of the national council of family relations(49th, Atlanta, CA,

- November 14-19)(pp.1-26)
- Jayakody, R. (1993). Neighborhoods and neighbor relations. In Jackson J. S., Chatters, L.M., & Taylor. R. J, (Eds), *Aging in Black America* (pp. 21-37). Newbury Park, CA: Sage.
  - Ji. Jianjun, Xu. Xiaohe & Lynne Rich. S. (2002). Determinants of Family Life Satisfaction in Reforming Urban China, *International Journal of Comparative Sociology*, 43, (pp. 169-191)
  - Kleijkamp. Gerda A. ,(1999), *Family life and family interests: a comparative study of the influence of the European Convention of Human Rights on Dutch family law and the influence of the United States Constitution on American family law*, Martinus Nijhoff Publishers
  - Kulik, L. (2002). Equality in Marriage, Marital Satisfaction, and Life Satisfaction: A Comparative Analysis of Preretired and Retired Men and Women in Israel. [Article]. *Families in Society*, 83.2, (pp.197-107)
  - Lightsey. Owen Richard , Sweeney. James, (2008), Meaning in Life, Emotion-Oriented Coping, Generalized Self-Efficacy, and Family Cohesion as Predictors of Family Satisfaction Among Mothers of Children With Disabilities, *THE FAMILY JOURNAL: COUNSELING AND THERAPY FOR COUPLES AND FAMILIES*, 16. 3, (pp.212-221)
  - Lin, Nan. (1999), Building a Network Theory of Social Capital. *Journal of Connetions* 22.1. (pp.28 -51)
  - Pittman, J. F., & Lloyd, S. A. (1988). Quality of Family Life, Social Support, and Stress. *Journal of Marriage and Family*, 50.1,(pp.53-67)
  - Schuster, D. T. (1990). Fulfillment of Potential, Life Satisfaction, and Competence: Comparing Four Cohorts of Gifted Women at Midlife. [Article]. *Journal of Educational Psychology*, 82(3), 471
  - Schwarzer, ralf & rieckmann, nina.(2002) Sicial support, cardiovascular disease, and mortality, In *Heart disease: environment, stress, and gender*(Eds) Weidner, Gerdi , Kopp, Mária , Kristenson, Margareta , IOS press.(pp.185-197)
  - Siqueira, A. C., Spath, R., Dell'Aglio, D. D., & Koller, S. H. (2011). Multidimensional life satisfaction, stressful events and social support network of Brazilian children in out-of-home care. *Child & Family Social Work*, 16.1,(pp.111-120)
  - Tardy, Charles. (1985). Social Support Measurement. *American Journal of Community Psychology*, 13. 2, (187-202)
  - Taylor, R. J. (1988). Aging and supportive relationships among Black Americans. In Jackson. James. S. (Ed.), *The Black American elderly: Research on physical and psychosocial health*. New York: Springer
  - van Leeuwen. Christel, Post. Marcel, van Asbeck. Floris, van der Woude. Lucas, de Groot. Sonja & Lindeman. Eline. (2010). *SOCIAL SUPPORT AND LIFE SATISFACTION IN SPINAL CORD INJURY: DURING AND UP TO ONE YEAR AFTER INPATIENT REHABILITATION*. *J Rehabil Med*, 42,

(pp. 265–271)

- Wasserman, Stanley, Faust, Katherine, 1994. "Social network analysis: methods and applications". Cambridge University Press
- Wellman, B. (1981). Applying network analysis to the study of support. In B. H. Gottlieb (Ed.). Social networks and social support (pp. 171-200). Beverly Hills: Sage.
- Wellman, B. 1992. "Which Type of Ties and Networks Provide What kinds of Social Support?", *Advances in Group Processes*, 9, (pp.207-235)
- Zabriskie, R. B., & McCormick, B. P. (2003). Parent and child perspectives of family leisure involvement and satisfaction with family life. *Journal of Leisure Research*, 35(2), 163-189.

Archive of SID